

PROMOVAREA PLANIFICĂRII FAMILIALE – O PREROGATIVĂ A ACTIVITĂȚII MEDICILOR DE FAMILIE?

Virginia ȘALARU¹, Victoria CIUBOTARU²,
Rodica COMENDANT^{1,3}, Natalia ZARBAILOV¹,

¹USMF Nicolae Testemițanu,

²IMSP Institutul Mamei și Copilului,

³Centrul de Instruire în Domeniul Sănătății Reproductive
(CIDSR)

Summary

Promoting family planning – a prerogative of for family doctors' activity?

Family doctors play an important role in family planning services. Realization of this obligation according to job description faces a number of obstacles both personal and system level. This study concerns the evaluation of barriers and facilitating factors in the delivery of family planning services in primary health care in Republic of Moldova.

Keywords: family doctor, family planning, health promotion

Резюме

Продвижение планирования семьи – прерогатива деятельности семейного врача?

Семейные врачи играют важную роль в предоставлении услуг в области планирования семьи. Выполнение этого обязательства в соответствии с должностной инструкцией сталкивается с рядом препятствий личного характера и системных. Это исследование выявляет барьеры и факторы, способствующие предоставлению услуг по планированию семьи в системе первичной медико-санитарной помощи в Республике Молдова.

Ключевые слова: семейный врач, планирование семьи, пропаганда здорового образа жизни

Introducere

Planificarea familială (PF), conform definiției OMS, reprezintă capacitatea persoanei sau a cuplului de a anticipa și de a avea numărul dorit de copii, la momentul ales și la intervalele de timp dintre nașteri pe care le hotărăsc singuri [1]. Provocările actuale pentru sănătate în întreaga lume sunt numeroase și grave, necesitatea de a-și controla propria fertilitate este prezentă probabil la mai multe persoane decât orice altă problemă de sănătate.

Conform actelor normative în vigoare, acordarea serviciilor de planificare familială în cadrul instituțiilor de asistență medicală primară (AMP) din

mediul urban și cel rural se găsește printre funcțiile medicului de familie și ale asistentului medical din unitatea de AMP. Este stabilit accesul la servicii de AMP indiferent de statutul de asigurat, permițând tuturor persoanelor să beneficieze de servicii PF [2].

În contextul reformelor din sistemul de sănătate, PF a beneficiat de o atenție diferită din partea autorităților, fapt reflectat în indicii alarmanții de utilizare a metodelor contracepționale. Rata de prevalență a metodelor moderne de contracepție în grupul femeilor de vârstă reproductivă (15-49 ani) este în descreștere continuă, atingând cifra de 41,7% în anul 2012, comparativ cu 42,6% în anul 2005. Conform datelor MICS, rămân a fi semnificative necesitățile nesatisfăcute de contracepție, fiind raportate de 10% dintre femeile de vârstă reproductivă din Republica Moldova [3]. Astfel, în circumstanțele create a apărut necesitatea evaluării situației *de facto* la capitolul prestarea serviciilor de PF/contracepție la nivelul AMP.

Scopul studiului a fost identificarea barierelor și a factorilor de facilitare a prestării serviciilor de planificare familială în cadrul asistenței medicale primare, în Republica Moldova.

Material și metode

Studiul s-a desfășurat sub egida Ministerului Sănătății al RM în perioada 16.03 – 27.03.2015. Echipele de evaluatori și-au desfășurat activitatea în 12 localități din nordul Republicii, au fost chestionați 152 de prestatori de servicii (manageri, medici de familie, asistente medicale), iar pentru realizarea unei imagini complexe asupra problemei au fost interviuați și 61 de beneficiari. Toată informația colectată cu ajutorul chestionarelor dezvoltate de echipa de evaluare a fost introdusă într-o bază de date Excel, care a facilitat analiza datelor.

Rezultate și discuții

Deoarece caracterizarea unui serviciu medical presupune evaluarea mai multor domenii, așa ca accesibilitatea și calitatea serviciului, cunoștințe și practici ale prestatorilor de servicii, precum și gradul de informare a beneficiarilor [4], pentru obținerea unei viziuni integrale asupra serviciilor de PF în cadrul AMP, grupul de lucru a evaluat aceste aspecte atât din perspectiva prestatorilor, cât și din cea a beneficiarilor.

În cadrul evaluării, prestatorii de servicii din AMP au apreciat accesul la servicii de planificare familială și contracepție pentru populația generală și grupurile socialmente vulnerabile ca fiind *ușor* în 75,3% și 58,8% cazuri, respectiv, astfel evidențiindu-se o limitare la accesul de servicii pentru populația

social vulnerabilă. Este important de menționat că accesibilitatea ca dimensiune a calității nu trebuie restricționată de bariere geografice sau economice. Situația actuală este departe de cea râvnită, deoarece, în opinia a 75,3% din prestatorii de servicii, metoda de contracepție este oferită la moment de către ginecologul din CSR (cu sediul în centrul raional), la îndreptarea femeii de la medicul de familie; 42,4% – de către ginecologul din raion, 46,2% – de medicul de familie, după consultarea cu ginecologul. Doar 20,8% prestatori consideră că medicul de familie oferă metoda de contracepție de sine stătător, iar 10,7% – de către asistenta medicală din echipa MF.

Accesul la servicii de PF și contracepție, în special pentru grupurile vulnerabile, presupune nu doar consiliere, dar și oferirea gratuită a produsului contraceptiv. La momentul evaluării, 62,0% din prestatori au confirmat prezența în stocurile instituțiilor a prezervativelor, 36,7% – a pilulelor contraceptive, 24,1% – a dispozitivelor intrauterine (DIU) și doar 10% – a contraceptivelor injectabile. În alte centre de sănătate vizitate a fost înregistrată absența contraceptivelor de mai multe luni, prin urmare, femeile din grupurile defavorizate nu beneficiază de produse gratuite, nedorind să se deplaseze la CSR din raion din diferite motive.

Doar 17% dintre prestatori au menționat că instituțiile medicale au procurat contraceptive din propriul buget. Managerii acestor instituții s-au plâns că prețurile la produsele contraceptive sunt mari, fapt care nu le permite procurarea în cantitățile necesare acoperirii necesităților grupurilor socialmente vulnerabile din localitate. La etapa de testare, prestatorii consideră că actualul mecanism de aprovizionare cu contraceptive trebuie optimizat, pentru a deveni mai flexibil și eficient.

Echipa de evaluatori și-a propus să analizeze accesul la servicii de PF/contracepție și din perspectiva beneficiarului. Din numărul total de beneficiari de vârstă reproductivă intervievați, 56,7% folosesc o metodă de contracepție. Dintre aceștia, 55,2% procură produsul, de cele mai multe ori, la farmacie (91,8%), considerând costul acesteia accesibil (44,2%). Un număr semnificativ (30,7%) de beneficiari care au procurat vreodată un contraceptiv în farmacie, cred că prețurile acestora sunt destul de mari, fapt care i-ar determina să nu utilizeze aceste produse. Circa 42% din beneficiari au primit contraceptivul gratuit, dintre care 60,7% – prezervative, 46,4% – pilule, 25% – DIU, injectabile – 3,5%. Două treimi din persoanele (67,8%) care au beneficiat de contraceptive gratuite consideră că produsele oferite au fost îndeajuns ca să le acopere nevoile de contracepție.

Contraceptivele au fost oferite beneficiarului după consilierea efectuată de către medicul-ginecolog din CSR, medicul de familie ori, în unele cazuri, de către asistentul medical. Medicul-ginecolog, inclusiv cel din CSR (23,8%), și asistentul medical din CSR (8,9%) sunt acei prestatori la care ar dori să se informeze beneficiarii, considerându-i competenți, doar că aceștia se află mai departe de majoritatea beneficiarilor din sectorul rural, creând astfel obstacole legate de timp, deplasare și de ordin financiar. Beneficiarii au menționat că, dacă ar avea nevoie de un sfat în privința PF/contracepție, s-ar adresa la cea mai apropiată instituție medicală: cel mai apropiat centru al medicilor de familie (26,8%), spitalul raional/municipal (14,9%), centre republicane specializate și cabinete private (14,9%). Beneficiarii ar prefera să fie informați/consultați în contracepție de echipa medicului de familie, invocând motivul că aceștia sunt prezenți chiar în localitate; pe primul loc s-a clasat asistentul medical din echipa MF (70,1%), urmat de medicul de familie (50,7%).

Totuși, în realizarea obligațiilor lor de funcție, medicii de familie întâmpină o serie de dificultăți. Fiind întrebați care sunt factorii ce limitează accesul populației la servicii de PF, 32,2% prestatori au menționat că personalul medical nu este instruit îndeajuns la subiectul PF, 68,3% – populația nu este interesată de subiect ori nu are venituri necesare (40,5%). Circa 50% susțin că nu au suficient timp pentru a aborda subiectele ce țin de PF în cadrul unui consult de rutină. Volumul de lucru al MF este foarte mare, cu o gamă vastă de probleme care necesită soluționare. Prestatorii de servicii din asistența medicală primară (64,5%) consideră că crearea condițiilor optime de timp pentru o consultație de rutină la MF le-ar oferi posibilitatea de a discuta cu clienții și la subiectul PF.

Un alt aspect, menționat în 58,8% cazuri, este că pentru a ameliora accesul populației la servicii de PF și contracepție este necesar ca personalul din cadrul AMP să fie instruit în PF și contracepție. Totodată, este esențial ca și populația să fie sensibilizată despre importanța PF, măsură care, în opinia lucrătorilor medicali (80,3%), ar spori semnificativ adresabilitatea.

Un domeniu important al asigurării calității este dezvoltarea/instruirea personalului. Cei mai mulți prestatori de servicii intervievați din AMP își apreciază nivelul de pregătire în domeniul planificării familiei și contracepție ca fiind *mediu* (84,1%), 8,2% – *înalt* și circa 5% – nu au primit nicio instruire în domeniu. Majoritatea medicilor (63,3%) au obținut cunoștințe în domeniu în perioada studiilor postuniversitare, 15,8% – în perioada studiilor universitare, iar 22,8%

dintre asistentele medicale – în perioada studiilor postsecundare nonterțiare și 55,6% din numărul total de prestatori – la trainingurile extracurriculare.

Sursele din care prestatorii culeg informații la subiectul PF și contracepție sunt manualele OMS în PF (46,2%), Internetul (34,85%), publicațiile naționale în domeniu (34,85%), mass-media (24,1%). A fost menționată și buna colaborare cu medicul-ginecolog din CSR în vederea consultării cazurilor mai dificile. Cu toate acestea, doar 74% prestatori se consideră pregătiți să prescrie o metodă de contracepție.

Dificultățile cu care se confruntă la moment prestatorii serviciilor de PF din AMP țin în mare parte de instruirea insuficientă în acest domeniu (44,9%) și lipsa de timp pentru a aborda subiectul de PF în timpul unei consultații de rutină (63,3%). Totodată, în calitate de obstacol în calea oferirii consilierii în PF a fost menționată și lipsa interesului populației față de acest subiect (50,6%).

Medicii de familie și asistenții medicali din AMP doresc să presteze servicii de planificare familială populației doar în urma unei instruirii (67,7%) și în baza protocoalelor și ghidurilor care vor reglementa această activitate. Componenta de educație a populației în domeniul PF, la moment, este realizată, în opinia prestatorilor de servicii din AMP, de către medicul de familie (87,3%), asistenta medicală (65,1%), ginecolog (65,1%), ginecologul din CSR (65,1%), asistenta medicală din CSR (31,0%) și asistentul social din comunitate (12,6%). De cele mai multe ori, acest subiect este abordat în timpul vizitelor la medic (94,9%), chiar și atunci când femeile se adresează cu alte întrebări (de ex., problemă de sănătate, vaccinarea copilului etc.), în timpul vizitelor la școală (69,6%), în parteneriat cu asistenta medicală din școală, psihologul și grupul de voluntari din școală. Subiectele abordate în școli țin de planificarea familială, metode de contracepție etc. Atât elevii, cât și părinții reacționează pozitiv la instruirile oferite.

Spre beneficiul populației, prestatorii profită și de ocazii neformale, uneori chiar și pe stradă, pentru a mai aborda o dată subiectul PF (31,0%), în timpul vizitelor pe sector, în cadrul vizitelor la domiciliu (6,9%). Conlucrarea eficientă dintre membrii echipei medicului de familie oferă plusvaloare activității și sporește eficacitatea instruirilor. Prestatorii recunosc că, deși se depun eforturi pentru sensibilizarea și educarea populației în domeniul PF, totuși eficiența acestora este apreciată sub nivelul așteptat (88,0%). Cu toate că atitudinea prestatorilor, cu referire la propria contribuție, în vederea instruirii populației la subiectul PF este una critică, beneficiarii menționează că anume medicul de familie, urmat de ginecolog, asistent medical și farmacist, sunt sursa de bază în

informarea cu privire la acest subiect (74,6%). Există și alte surse din care beneficiarii culeg informații despre PF/contracepție: prieteni (52,2%), Internet (43,2%), mass-media (41,7%), materiale informative distribuite gratuit (25,3%), asistentul social (2,9%) și alte surse (10,4%).

La capitolul preferințe, beneficiarii ar dori să obțină informații la subiectul PF/contracepție de la prestatorii de servicii medicale (95,5%), totodată, neignorând alte surse, cum ar fi mass-media (25,3%), Internetul (23,8%), materialele informative pe suport de hârtie, distribuite gratuit (17,9%), prietenii (13,4%), asistentul social (5,9%). Rezultă că cea mai credibilă sursă de informații cu referire la PF/contracepție, în opinia beneficiarilor, rămân a fi lucrătorii medicali, de la care simt nevoia de a fi informați. În pofida diversității surselor de informare, beneficiarii își apreciază nivelul de cunoștințe în domeniul PF/contracepție ca fiind *scăzut* sau *mediu* (86,4%), 1,4 % au declarat că în general nu sunt informați și doar 11,9% consideră că au un nivel *înalt* de cunoștințe.

Concluzii

Oferirea serviciilor de planificare familială reprezintă o prerogativă a medicului de familie și a echipei lui, dar realizarea lor întâmpină bariere atât de ordin personal, cât și de sistem. Medicii de familie necesită atât o motivare, cât și o pregătire profesională continuă pentru prestarea serviciilor de calitate.

Asigurarea cu produse contraceptive și sporirea cererii pentru servicii din partea populației sunt provocări care necesită rezolvare. Există și factori de facilitare a prestării serviciilor de planificare familială, precum primirea consultului medical de către beneficiar în instituția de asistență medicală apropiată, respectarea autonomiei beneficiarilor în procesul luării deciziei cu privire la contracepție.

Bibliografie

1. *Planificarea familială. Ghid practic pentru furnizorii de servicii de planificare familială.* <http://www.sanataateafemeii.md/wp-content/uploads/2015/02/Planificarea-familiala.-Ghid-practic-pentru-furnizorii-de-servicii-de-planificare-familiala.pdf>
2. Ordinul MS nr. 695 din 13.10.2010 cu privire la Asistența medicală primară.
3. *Studiu de indicatori multipli în cuiburi (MICS).* Raport final. Chișinău, 2014.
4. National Committee For Quality Assurance. *The Essential Guide to Health Care Quality.* https://www.ncqa.org/.../NCQA_Primer_web.pdf